

Бойко В. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У різних країнах світу, зокрема й у порівняно благополучних у плані політичної стабільності і високих життєвих стандартів, сьогодні можна спостерігати зростання інтересу широких громадських кіл до мовних проблем, політичні баталії, громадські дискусії, конфлікти навколо мовних законів, реформ, норм літературної мови, сфер використання різних мов тощо. Мова перебуває в епіцентрі політичних і громадських інтересів. Це відбувається тому, що мовне питання практично віддзеркалює й концентрує в собі боротьбу різних етносоціальних, етнокультурних, етномовних, етноконфесійних груп, різних прошарків соціуму за власну ідентичність, право на своє бачення світу, власні пріоритети цінностей і власну інтерпретацію явищ навколишнього світу. Водночас у пріоритетах державної мовної політики, мовних стратегіях точиться боротьба політичних угруповань і лідерів за домінування й сфери впливу як у межах своєї нації і держави, так і поза її межами, у зовнішньополітичних відносинах, на міжнародному рівні.

Досвід мовної діяльності у сфері міжкультурного співробітництва зумовив зростання наукового інтересу до дослідження проблем забезпечення національних інтересів засобами культурної дипломатії, яка на глобальному, регіональному та національному рівнях міжнародних відносин набуває все більшої актуальності.

Мова як матеріальне буття людської думки і засіб спілкування між людьми має дуже важливе значення. Вона не тільки є безпосередньою дійсністю думки, але й сприяє обміну думками, взаємному розумінню людей, організації їхніх спільних дій. Це стосується і суспільного виробництва, й усіх інших галузей суспільного життя. Та оскільки культура як процес і як суспільна функція реалізується і розвивається в людських відносинах, то мова як дуже важливе знаряддя безпосередньої або опосередкованої організації таких відносин є тим суттєвим елементом національної форми культури, що забезпечує комунікацію народів і культур.

Однією з рис, які характеризують культурну ситуацію розвинутих суспільств сучасного світу, є бурхливий розвиток масової комунікації та її засобів. Саме мова забезпечує досконалість інформативної та комунікативної функцій, засвідчує високий рівень духовної культури суспільства в цілому. Встановлення й розвиток міжнародних і міжкультурних контактів та зв'язків позначається на всіх сферах суспільного життя світової спільноти.

Проблема міжкультурного спілкування перебуває в центрі уваги таких учених, як С. Г. Тер-Мінасова, І. Л. Бім, В. В. Кабакчи, А. С. Іванова, Н. Т. Листрова-Правда, Н. В. Васькіна, Т. С. Ціпан та ін. В основі сучасного розуміння міжкультурної комунікації лежать концептуальні науково-теоретичні ідеї С. Г. Тер-Мінасової, яка вважає, що міжкультурна комунікація – це “адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, які належать до різних національних культур” [11, 12].

Не можна не погодитися з думкою І. І. Халєєвої, яка розуміє *міжкультурне спілкування* як специфічний процес взаємодії людей, що належать до різних культур і мов. Спілкування – це процес активної взаємодії, тому комуніканти обов'язково мають

бути включеними у спільну діяльність, до якої їх спонукають мотиви, потреби та інтереси.

Н. Т. Листрова-Правда справедливо визначає *міжкультурне спілкування* як контакт мови з іншомовною культурою. В ході міжкультурного спілкування поступово формується мова такого роду спілкування, яка є універсальним явищем, яке присутнє в більш чи менш розвинутій формі в будь-якій мові. Мова міжкультурного спілкування тим більш розвинута, чим більш є активною мова в політичному та культурному планах. Найбільшою мірою мова міжкультурного спілкування отримала свій розвиток на базі англійської мови міжкультурного спілкування (АММС) [6, 402].

Н. В. Васькіна розуміє *міжкультурне спілкування* як продукт досягнення міжкультурної комунікативної компетенції, що включає в себе:

- диференційоване самосприйняття “Я як продукт моєї соціалізації та культури”;
- здатність до пояснення своїх власних цінностей та переконань;
- реалістичну самооцінку;
- можливість вибору поведінки;
- метакультурну компетенцію: опрацювання правил гри (в міжкультурних командах);
- відхилення від швидких визначень (“точок зору”);
- відмову від євроцентризму;
- амбівалентну (дуальну) толерантність (очікування ясності, очевидності);
- стратегію запозичення [3, 391].

Німецький соціолог Георг Зиммель стверджував, що *спілкування* в звичайному значенні слова – це ігрова форма соціальної взаємодії. А *міжкультурні контакти* передбачають чіткий розподіл ролей між партнерами, коли кожен суб'єкт виконує запропоновані культурою (тієї країни, де він перебуває) норми поведінки.

Проблема міжкультурного спілкування у контексті сучасних глобалізаційних процесів становить теоретико-методологічний інтерес, проте більшість учених сутність та функціональний зміст глобального суспільства розглядають однобічно, ототожнюючи його з інформаційним суспільством. Відповідно до цього метою статті є аналіз змісту глобального суспільства як нової форми соціальної організації в умовах впливу сучасних процесів глобалізації та розкриття сутності міжкультурної комунікації, яка впливає на формування соціокультурної толерантності. Досягнення цієї мети зумовлює необхідність розв'язання відповідних завдань, а саме:

- проаналізувати сутність поняття міжкультурного спілкування;
- визначити основні фактори, принципи і механізми становлення та глобального суспільства.

Проблемою ХХІ-го ст., як стверджує В. В. Кабакчи, стало вільне володіння англійською мовою всіма народами світу як другої, а не іноземної мови. Перед країною, а отже, перед системою освіти постало завдання такого навчання англійської мови, щоб воно було на рівні другої мови, і складовою частиною такого процесу викладання має стати навчання особливостям *англійської мови міжкультурного спілкування* (АММС). Під АММС автор розуміє спеціалізований різновид англійської мови, який реалізується у зверненні цієї мови до області іноземних культур (французької, китайської, російської тощо) [5, 84-89].

Для всіх неангломовних народів англійська мова буде другорядним засобом вербального спілкування культурної ідентифікації та культурного самовираження у міжнародних контактах. У нинішній час жодна з культур не може більше обмежувати

себе лише своєю мовою та залишатися в ізоляції. Потрібно використовувати провідні сучасні мови, в першу чергу англійську, як для елементарних контактів, так і для популяризації своєї культури.

Поняття “*Мова міжкультурного спілкування*” – універсальне, адже будь-якій мові доводиться вступати в контакт з іноземними культурами. Як наслідок, у мові формується словник мовних одиниць на позначення елементів іноземних культур.

Вивчення іноземних мов, їх застосування як засобу міжнародного спілкування неможливе без глибокого і різнобічного знання культури носіїв цих мов, їхнього менталітету, національного характеру, способу життя, звичаїв, традицій та ін. Важливе значення в міжкультурному діалозі народів європейського простору відіграє англійська мова.

В умовах глобалізації кардинально ускладнюється структура світового розвитку, трансформуються цінності та норми життєдіяльності людей, видозмінюється система взаємодії між ними (глобальні відносини), утверджується нова модель відносин між суспільствами, встановлюються нові пріоритети у розв'язанні глобальних системних проблем.

Глобалізація як процес характеризується у першу чергу об'єднанням між народами та початком зародження глобальних форм співіснування людства.

На думку російського дослідника В. Добренькоє, одним із факторів становлення глобального суспільства можна віднести *глобальні комунікації*, які є засобом реалізації відповідних інтегративних форм, зокрема Інтернет, мобільний зв'язок, які стирають певні міждержавні кордони [4, 6-7].

Глобальне комунікативне суспільство – це форма соціальної організації, яка характеризує синтез глобального та комунікативного аспектів у розвитку суспільства. Так, на думку російського дослідника Б. Богомолова, глобальне суспільство – це “не меганаціональне співтовариство, яке вбирає в себе і ліквідує всі національні суспільства, а позначений багатоманітністю горизонт, який не піддається інтеграції у світовий простір і який відкривається лише тоді, коли він створюється і зберігається в комунікації та дії” [2, 113]. Це безпосередньо розкриває характер розуміння глобального комунікативного суспільства.

Реалії глобалізаційних впливів на міжкультурну комунікацію (етнонаціональні відносини) часом виявляються доволі суперечливими. Урбанізація, мобільність населення, зводячи разом етносоціальні групи, спричиняють боротьбу між ними за соціальні блага, за престижний соціальний статус, формуючи тим самим міжетнічні суперечності і зводячи їх до рівня конфліктів. Конфлікти відбуваються не лише через різну етнонаціональну належність суб'єктів соціуму, а й з інших причин. Але вони завжди створюють певну загрозу ідентичності, і в разі таких криз – невід'ємного супутника ринкової економіки, свідомість людини схильна звертатися до минулого, в якому шукають захист від безробіття, конкуренції, злиднів. Тим самим поглиблюється етнічне розмежування.

Посилення міжкультурної взаємодії етносів є характерною ознакою сучасної доби. В одних випадках вона може стати джерелом загострення етнокультурних суперечностей, а в інших, навпаки, – яскравим проявом однієї з об'єктивних закономірностей зближення етнічних культур. Будь-яка етнічна культура завдяки певним нормам, цінностям, ідеалам формує свій особливий культурний соціум, свою форму міжкультурної комунікації, свої морально-етичні засади суспільного життя, включаючи власні типи мислення, ціннісні орієнтації, що спираються на притаманне

конкретному етносу самобутнє світосприйняття, тобто створює свою субкультуру. Жодна така етнічна субкультура не здатна підмінити собою іншу. Однак це аж ніяк не спростовує можливостей діалогу між різними субкультурами, що має стимулювати процес їхнього саморозвитку. Але під час такого діалогу відбуваються деякі процеси адаптації (адаптивні практики). Характер “адаптивних практик” залежить від критеріїв зіставлення етнічних субкультур.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що одним із чинників зовнішньої та внутрішньої політики в умовах державотворчих зрушень є міжкультурне співробітництво, яке набуло асиметричного характеру в умовах культурної експансії розвинутих країн та поширення їхньої політичної ідеології на глобальному, регіональному та національному рівнях.

Оволодіння новою мовою – це проникнення в нову культуру, духовне освоєння нових цінностей, напрацювання нових звичок спілкування.

Тільки поєднання цих знань – мови і культури наших партнерів зі світового співтовариства – може забезпечити ефективне і плідне спілкування. Проблема міжкультурної взаємодії, взаємосприйняття, взаємовпливу тісно пов'язана в наш час з концепцією діалогу культур.

Л і т е р а т у р а :

1. Бек У. Что такое глобализация? / У Бек. – М., 2001. – 456 с.
2. Богомолов Б. А. Глобализация: некоторые подходы к осмыслению феномена / Б. А. Богомолов // Вестник МГУ. Сер. 12. Полит. науки. – 2004. – № 3. – С. 110–127.
3. Васькина Н. В. Межкультурное общение как продукт достижения межкультурной коммуникативной компетенции / Н. В. Васькина. – Сыктывкар, 1993. – 164 с.
4. Добренское В. И. Вызовы глобализации и перспективы человечества / В. И. Добренское // Вестник МГУ. Сер. Социол. и политол. – 2004. – № 4. – С. 3–20.
5. Кабакчи В. В. Английский язык межкультурного общения – новый аспект в преподавании английского языка / В. В. Кабакчи // Иностр. языки в школе. – 2000. – № 6. – С. 84–112.
6. Листрова-Правда Ю. Т. Отбор и употребление иноязычных вкраплений в русской литературной речи XIX века / Ю. Т. Листрова-Правда. – Воронеж, 1986. – 362 с.
7. Назарчук А. В. Этика глобализирующегося общества / А. В. Назарчук. – М., 2002. – 418 с.
8. Ручка А. Соціокультурні ідентичності в контексті глобалізаційних перетворень / А. Ручка // Культура – суспільство – особистість. – К. : Інститут соціології НАН України, 2006. – С. 7–49.
9. Скубашевська Т. С. Роль мовних стратегій у міжкультурній комунікації / Т. С. Скубашевська // Мультиверсум. Філософський альманах. – К. : Центр духовної культури. – 2004. – № 43. – С. 45–48.
11. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М. : Слово, 2000. – 260 с.

Борщевський С. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ФІННО-УГОРСЬКИЙ СУБСТРАТ У ЛЕКСИЧНОМУ СКЛАДІ СУЧАСНОЇ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ

Аналіз етимологічних словників сучасних та класичних європейських мов дає підстави стверджувати, що вони містять потужний шар лексики, яка задовільно не етимологізується на індоєвропейському мовному ґрунті. Для більшої частини таких лексем авторитетні лінгвісти припускають остаточно не з'ясоване доіндоєвропейське